

Regionaal Actieplan beschikbaarheid drinkwaterbronnen 2023 tot 2030 – Vitens, regio Overijssel en Provincie Overijssel

1. Inleiding

Dit actieplan geeft inzicht in de beschikbaarheid van drinkwaterbronnen voor de regio Overijssel van drinkwaterbedrijf Vitens. Het regionale actieplan heeft betrekking op de provincie Overijssel, een deel van de provincie Drenthe en Noordelijk Flevoland. Knelpunten, effecten van knelpunten (voor en na 2030) en oplossingsrichtingen komen in beeld. Doel van het actieplan is om op lokaal en regionaal niveau het bestuurlijke gesprek te faciliteren en om op lokaal en regionaal niveau partijen te bewegen de juiste acties te nemen. Voor knelpunten die uitsluitend op landelijk niveau oplosbaar zijn, worden bestuurders op rijksniveau aangesproken in het overkoepelende Actieprogramma.

De opgave in dit regionaal actieplan is gebaseerd op het RIVM-rapport van april 2023 en waar nodig geactualiseerd met interviews gehouden tweede helft 2023 met vertegenwoordigers van Vitens en de provincie Overijssel. De focus ligt op acties met effect op de periode vóór 2030. Voor oplossingen die pas effect hebben na 2030 zijn veelal ook vóór 2030 acties nodig: die worden ook benoemd. Het plan is geaccordeerd door provincie en drinkwaterbedrijf. Maatregelen met betrekking tot waterbesparing maken geen deel uit van het regionaal actieplan. Deze zijn onderdeel van het landelijk actieprogramma Waterbesparing.

Hoofdstuk 2 schetst een beeld van de urgentie rond de beschikbaarheid van drinkwaterbronnen tot 2030 in de provincie Overijssel en het verzorgingsgebied van Vitens. De benodigde productiecapaciteit tot 2030 en lopende acties om daaraan te voldoen komen in hoofdstuk 3 aan bod. Knelpunten die realisatie belemmeren, oplossingen, acties, actiehouders en status staan in hoofdstuk 4. In hoofdstuk 5 zijn de conclusies weergegeven.

2. Urgentie

De situatie in Overijssel is erg nijpend en daarmee hoog urgent. Er is op dit moment een tekort aan operationele reserve en met name in Overijssel-Zuid (Twente) zijn er geen mogelijkheden om deze tekorten te verhelpen binnen de huidige vergunningscapaciteit. Cruciale bouwstenen om deze opgave voor de korte termijn op te lossen zijn vastgelopen, zijnde Hammerflieer en Daarle-Vriezenveen. Als gevolg van het risico op zettingsschade kan Hammerflieer niet worden ontwikkeld op korte termijn. Daarnaast is geconcludeerd dat de winning Daarle-Vriezenveen niet ontwikkeld kan worden op korte termijn vanwege problemen met waterkwaliteit en -kwantiteit. Ondanks dat besloten is om andere bouwstenen te versnellen richting 2030 is allerm minst zeker of de operationele reserve dan op orde is. In samenwerking tussen provincie Overijssel en Vitens wordt er alles aan gedaan binnen de mogelijkheden van beide partijen om de reserves te verbeteren, zelfs als het niet doelmatig en kosten intensief is.

Consequentie van deze tekorten is dat zakelijke klanten in Twente nu al geen zekerheid hebben over de levering van drinkwater. Bij uitblijven van resultaten zal dit voortzetten en kan deze situatie ook in de rest van Overijssel optreden.

3. Opgave en lopende maatregelen

Doel van dit hoofdstuk is het geven van inzicht in de kwantitatieve opgave om in 2030 te beschikken over voldoende productiecapaciteit en inzicht in de acties die ervoor moeten zorgen dat de productiecapaciteit ook daadwerkelijk beschikbaar is in 2030. Dat is het vertrekpunt om te toetsen of lopende maatregelen toereikend zijn om het verschil tijdig te overbruggen.

3.1 Toelichting aanpak

Provincie Overijssel, Vitens, Waterschap Vechtstromen en Waterschap Drents Overijsselse Delta hebben een adaptieve strategie opgesteld waarin is beschreven op welke wijze de drinkwatervoorziening in Overijssel kan worden gegarandeerd.

In de Adaptieve Strategie Drinkwatervoorziening is ook een uitvoeringsagenda opgenomen met maatregelen voor de korte, middellange en lange termijn. De uitvoering hiervan wordt doorlopend gemonitord en waar nodig bijgesteld.

Aanvullend daarop wordt gewerkt aan scenariostudies voor ontwerp van toekomstige transportinfrastructuur. Dit omdat transport van Overijssel-Noord naar Overijssel-Zuid een belangrijke sleutel is voor het oplossen van de reserve problematiek in Overijssel-Zuid. Hiervoor ontbreekt het echter aan de benodigde infrastructuur om water grootschalig tussen deze clusters te transporteren.

3.2 Noodzakelijke productiecapaciteit tot 2030

In tabel 1 is de opgave voor de benodigde extra productiecapaciteit tot 2030 voor de regio Overijssel, inclusief een deel van Drenthe en Noordelijk Flevoland, weergegeven. Getallen zijn op basis van de prognose van de drinkwatervraag van Vitens van 2023.

Tabel 1 Opgave voor Overijssel tussen 2023 en 2030 (in miljoen m³ per jaar)

	Huidige operationele capaciteit (2023)	Prognose operationele capaciteit in 2030	Operationele capaciteit te realiseren	Extra benodigde Vergunning capaciteit in 2030
Opgave 2030	83	91	8	6

Op basis van de prognose van Vitens van 2023 is er een onttrekkingsbehoefte van 91 Mm³/jaar in 2030. De huidige operationele onttrekkingscapaciteit bedraagt 83 Mm³/jaar. Dit vraagt om een uitbreiding van de operationele capaciteit van 8 Mm³/jaar.

Daarnaast hanteert Vitens een reservebeleid om toekomstige stijgingen op te vangen. Daarvoor is het streven een reserve in de vergunningen van 10% te realiseren. Voor de regio Overijssel betreft dit een toename van 6 Mm³/j.

In de hier gepresenteerde cijfers is geen rekening gehouden met de effecten van het nationale programma waterbesparing.

3.3 Maatregelen ten behoeve van voldoende productiecapaciteit tot 2030

Om in de regio Overijssel over voldoende drinkwaterbronnen te kunnen beschikken is vijf jaar geleden als uitgangspunt gekozen om dit te doen middels het inzetbaar maken van niet benutte vergunningsruimte. Voor een aantal locaties bleek dit echter een niet realistische keuze (Hammerflie, Daarle-Vriezenveen). Door het stagneren van deze bouwstenen moest overgeschakeld worden naar andere bouwstenen uit de adaptieve strategie om in 2030 voldoende productiecapaciteit te hebben. Ook voor deze nieuwe bouwstenen geldt dat tijdige realisatie complex is. Het betreft keuzes tussen twee kwaden en dan de meest haalbare kiezen.

Om in 2030 te beschikken over voldoende productiecapaciteit moet er vóór 2030 8 Mm³/j extra gerealiseerd worden door de toenemende drinkwatervraag. Voor het op orde krijgen van de operationele reserve zetten Vitens en de provincie in op onderstaande, conform afspraken en projecties zoals besproken in het Breed Bestuurlijk Overleg tussen provincie Overijssel, Vitens, Waterschap Drents Overijsselse Delta en Waterschap Vechtstromen over de Adaptieve Strategie Drinkwatervoorziening Overijssel op 27 juni 2024:

- 1) Aanpassen bestaande infrastructuur t.b.v. vergroten productiecapaciteit (Ceintuurbaan, Vechterweerd, Boerhaar/Diepenveen)
- 2) Inzetbaar maken vergunningsruimte (Zutphenseweg , Schalkhaar, Archemerberg)
- 3) Ontwikkelen nieuwe locatie (Salland Diep)
- 4) Innovatie in vergunningaanvraag en bouw infrastructuur IJsselvallei (Living Lab)
- 5) Optimaliseren productieproces en zoeken van lekken

Onderstaand de opgave voor 2030 en de bouwstenen die daarvoor beschikbaar zijn.

Tabel 2 Realisatie noodzakelijke productiecapaciteit vóór 2030

	Operationele capaciteit (in Mm ³ /j)	Vergunning capaciteit (in Mm ³ /j)	Met wie	Noodzakelijke activiteiten in voorbereiding + fase
Opgave 2030	8	6		
Ceintuurbaan	0,6	-	Vitens	Operationaliseren van de winvergunning (realisatiefase)
Vechterweerd	2,0	-	Vitens	Operationaliseren van de winvergunning (realisatiefase)
Boerhaar / Diepenveen	2,1	-	Vitens	Operationaliseren van de winvergunning (realisatiefase)
Zutphenseweg	1,2	-	Vitens	Operationaliseren van de winvergunning (onderzoeksfase)
Schalkhaar	2,0	-	Vitens	Operationaliseren van de winvergunning (onderzoeksfase)
Salland Diep	6,0	6,0	Vitens, provincie, waterschap	Verkrijgen en operationaliseren van de winvergunning (onderzoeksfase)
Living Lab IJsselvallei	5,0	5,0	Vitens, provincie, Rijkswaterstaat	Verkrijgen en operationaliseren van de winvergunning (onderzoeksfase)
Totaal bouwstenen	20,5	12,5		

Op termijn wordt met name ingezet op uitbreiding van winningen in het westen van Overijssel. Voor de korte termijn is dit echter nog geen optie, aangezien de transportinfrastructuur om grote hoeveelheden water te verplaatsen nog ontbreekt.

Voor het traject Salland Diep is begonnen actief te communiceren met de omgeving over de plannen die Vitens heeft en is het veldwerk gestart vooruitlopend op de onderbouwing van een vergunningaanvraag en m.e.r.-procedure.

Met Living Lab IJsselvallei zet Vitens in op een versnelde innovatieve wijze een oppervlaktewater winning te realiseren ter ondersteuning van de grondwaterwinningen. Inmiddels wordt gewerkt aan de opbouw van een proef- en ontwikkellocatie die binnenkort zal beschikken over twee hoofdzuiveringsinstallaties, ontworpen volgens het multibronnen concept.

3.4 Maatregelen ten behoeve van voldoende productiecapaciteit na 2030

Om voor de langere termijn voldoende productiecapaciteit te garanderen zijn in de Adaptieve Strategie Drinkwatervoorziening Overijssel bouwstenen benoemd voor verdere ontwikkeling. Ook deze ontwikkelingen vragen voor 2030 acties aangezien trajecten tot het verkrijgen van een winvergunning langlopende processen zijn.

De inzet voor na 2030 bestaat uit.

- 1) Inzetbaar maken vergunningsruimte Hammerflie
- 2) Ontwikkelen nieuwe locaties (Bruchterveld, Koppelerwaard)
- 3) Opschaling Living lab IJsselvallei

- 4) Aanpassen transportinfrastructuur tussen Overijssel-Noord en Overijssel-Zuid
- 5) Panorama Waterland Sallands Heuvelrug
- 6) Verkennen extra winveld Goor-Herikerberg

3.5 Interactie met andere regionale actieprogramma's

Dit gezamenlijke actieprogramma tussen provincie Overijssel en Vitens kent interactie met plannen in omliggende provincies.

Omdat het duidelijk is dat in 2030 de benodigde capaciteit niet met zekerheid gerealiseerd zullen zijn vraagt dat om een andere benadering van de drinkwatervoorziening en dat vraagt wellicht om een andere, provinciegrens overschrijdende oplossing. Vitens en de provincie Overijssel verkennen daarvoor de mogelijkheden.

Voor de winning Lochem in Gelderland lopen de bestuurlijke afspraken over de levering aan Overijssel in 2028 af. In het licht van de problematiek in Twente vindt overleg plaats over een oplossing hiervoor.

De levering van Noordelijk Flevoland wordt nu vanuit historische ontwikkeling voorzien vanuit 'het oude land' Overijssel. Gezien de problematiek in Overijssel dient in samenwerking tussen provincie Overijssel, provincie Flevoland en Vitens een keuze te worden gemaakt op systeemniveau over de toekomstige levering van Noordelijk Flevoland. Voor de leveringszekerheid van Noordelijk Flevoland is het van belang overeenstemming te krijgen over een op te stellen plan van aanpak die korte en lange termijn mogelijkheden bevat. Wel is duidelijk dat de korte termijn mogelijkheden summier zijn.

4. Knelpunten en oplossingen

Dit actieplan brengt de benodigde prioritaire acties in beeld om in 2030 te beschikken over voldoende productiecapaciteit. Tegelijkertijd wordt ook nu al gewerkt aan de opgave om na 2030 voldoende drinkwater te kunnen leveren.

De uitdaging voor Overijssel zit in de complexe bestuurlijke- en omgevingsdynamiek met conflicterende belangen. In Overijssel wordt de urgentie zeer nadrukkelijk erkend en bestuurlijk gedragen. Tegelijkertijd is het een uitdaging om voldoende kwalitatief personeel te vinden zowel bij provincie Overijssel en Vitens.

Drinkwaterwinning is niet solitair te ontwikkelen. De effecten en belangen raken altijd met andere uitdagingen, zoals op landbouw en natuur. Indien voor deze problemen geen oplossing wordt gevonden zullen ook de ontwikkelingen en oplossingen voor de drinkwateropgave stagneren.

Een belangrijke sleutel voor het oplossen van de reserve problematiek in Overijssel-Zuid op termijn ligt in Overijssel-Noord. Hiervoor ontbreekt het echter aan de infrastructuur om water grootschalig tussen deze clusters te transporteren. De aanleg van de infrastructuur kost veel tijd gezien de benodigde vergunningsprocedures en weerstand bij grondeigenaren. Een oplossing kan zijn om vergunningsprocedure uit te lijnen, vraagt om inzicht in wie waar over gaat en of het Rijk ook een rol speelt.

Concrete punten waar partijen tegenaan lopen zijn:

- Vertraging in het proces van aanvraag van nieuwe Waterwetvergunning of uitnutten van bestaande vergunning of aanvraag vergunning voor de bouw van infrastructuur voor drinkwater, vaak als gevolg van weerstand uit de omgeving, inspraak- en beroepsprocedures en noodzaak tot doen van aanvullende onderzoeken.
- Zoektocht locatie wordt onderdeel van grotere beleidsmatig en bestuurlijk afwegingsproces. Interprovinciale en bovenregionale vraagstukken worden hierdoor belemmerd.

- Verslechterende kwaliteit van grond- en oppervlaktewater zorgt voor benodigde uitbreiding van zuivering
- Grote druk op het (grond)watersysteem waardoor meer er concurrentie is tussen de aanwezige functies. Effecten van drinkwaterwinning op met name natuur worden daardoor sterk uitvergroot.
- Personele capaciteit bij drinkwaterbedrijven en/of provincie
- Beperkte capaciteit bij marktpartijen voor aanleg van de infrastructuur
- Aansluiting op elektriciteitsnet (netcongestie)
- Financierbaarheid van de investeringen in de infrastructuur door het drinkwaterbedrijf

Concrete oplossingen voor deze knelpunten betreffen:

- Coördinatie vanuit het Rijk voor bovenregionale vraagstukken
- Visie van het rijk op een landelijke drinkwaterstrategie en de doorvertalingen naar regionale drinkwaterstrategieën.
- Versterken van de landelijke aanpak voor een veerkrachtig en toekomstbestendig (grond)watersysteem, waardoor tegemoet kan worden gekomen aan de hydrologisch randvoorwaarden van de aanwezige functies.
- Planning woningbouw matchen met beschikbare operationele drinkwaterbeschikbaarheid
- Ruimte vanuit netcongestie en stikstof
- Verruiming van de WACC-systematiek om investeringen te kunnen doen
- Landelijke onderzoeksagenda naar onder andere:
 - Normen over wat is significant effect op de omgeving is bij waterwinning
 - Verwerken van brijn (afvalstromen na zuivering)

5. Conclusies / samenvatting

Samenvattend is de urgentie voor de regio Overijssel, en dan met name Overijssel-Zuid erg hoog. De kans dat in 2030 de operationele reserves in dit cluster niet op orde zijn is groot.

De ontwikkeling van bouwstenen die technisch gezien op korte termijn drinkwater kunnen produceren is gestagneerd (Hammerflieër, Bruchterveld en Daarle-Vriezenveen). Dit door een combinatie van risico's en daarmee gepaard gaande weerstand in de omgeving en doordat de bouwstenen daarmee onderdeel zijn geworden van een groter vraagstuk in de regio. Leveringen vanuit Duitse waterbedrijven lopen binnenkort af en verlengen van deze contracten is onzeker. Met provincie en waterschappen is afgesproken om in te zetten op andere bouwstenen (Living lab IJsselvallei en Salland Diep) in combinatie met transportinfrastructuur. Gezien de grote kans op vertraging vanwege doorlooptijd van procedures, netcongestie en schaarste bij aannemers is het allerminst zeker dat deze alternatieven voor 2030 gereed zullen zijn.

Ander belangrijk knelpunt voor Vitens is de financierbaarheid van de grote opgave.

Voor het tijdig realiseren van de benodigde bouwstenen is forse inzet nodig op onderstaande prioritaire acties:

1. Handreiking integraal afwegingskader maatschappelijke belangen. Doel is versnellen en versterken proces vergunningen en ontheffingen vanuit Wet natuurbescherming.
2. Heldere handreiking ontvankelijke vergunningsaanvraag opstellen. Het indienen van een vergunningaanvraag versoepelt door de verschillende stappen, de benodigde informatie en de criteria voor de onderbouwing in kaart te brengen.
3. Gezien schaarse ruimte stevig borgen plek drinkwater voor de toekomst en bescherming van drinkwaterbronnen. Bijvoorbeeld door het opnemen van doelen voor drinkwater in NPLG/PPLG, expliciete toetsingskaders op de drinkwaterpotentie bij ruimtelijke ontwikkelingen en

actualiseren vastgestelde ASV's. Voor draagvlak bij stakeholders is het van belang om (financiële) mogelijkheden te bieden voor de omgeving in veranderende situaties (bijvoorbeeld extensiveren landbouw).

4. In uitvoering brengen van de principes in Water en Bodem sturend. Zowel landelijke coördinatie in het aansturen op bovenregionale oplossingen alsook de aanzet tot waterbesparing.